
ZSELINSZKY LÁSZLÓNÉ

A regionális könyvtári ellátás fejlesztési programja Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében

Rövid áttekintés

A magyar könyvtárügy 2003–2007 közötti időszakra szóló stratégiai tervének egyik fő feladata a regionális könyvtári ellátás rendszerének kialakítása és fejlesztése. Ezen koncepció alapvetően épít a(z) (EU) tervezési régiókra, továbbá a NUTS III-nak megfelelő EU komfort kistérségi rendszerre – összhangban és építve e regionális fejlesztési forrásokra.

A regionális könyvtári ellátás célja

A könyvtári fejlesztési stratégia egyik fő célja – a regionális könyvtári ellátás megszervezése és működtetése, összhangban az európai uniós szellemiséggel, a hazai közigazgatási rendszer reformjával. A könyvtárügy *jövőképe* e tekintetben az, hogy a kistéleplüléseken és a kisvárosokban élők ugyanazt a könyvtári ellátást kapják egy rendszerszerű működésben, az Országos Dokumentumellátási Rendszer keretében.

Küldetésnyilatkozata szerint a regionális könyvtári ellátás szerepvállalása az esélyegyenlőség megteremtése; melynek érdekében a *könyvtári rendszer* szolgáltatásait – az információhoz és dokumentumokhoz való hozzáférést – minden állampolgár számára a legoptimálisabb módon biztosítani kell. „Meg kell valósítani az 1997. évi CXL. tv. 64. § 1.) 2.) bekezdésében írottakat. Miután az esélyegyenlőség érdekében bárhol az országban élő állampolgárnak is joga van minden, számára szükséges információhoz és dokumentumhoz, a kistéleplülések könyvtári ellátását hozzá kell kapcsolni a nagyobb egységekhez akár úgy, hogy a település önálló könyvtárat tart fenn és ezt fejleszti, akár úgy, hogy a megye megyei vagy nagyobb városi könyvtárából vásárolja meg az önkormányzat mindazon szolgáltatásokat, amelyekre a településen szükség van.”

A hazai könyvtárügy fejlesztési trendjében kiemelt hangsúlyt élvező kistélepülések ellátására irányuló törekvések Szabolcs-Szatmár-Bereg megye könyvtáraiban, könyvtárügyében pozitív folyamatokat indítottak el, ill. kínálnak.

Az országos szakmai irányítás feladatrendszere

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma a térségi könyvtári ellátás megszervezésére 2004-ben szakmai munkabizottságot hozott létre, melynek tagja volt Nagy László, a Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár igazgatója is. A megfogalmazott feladatok a következő fő fejlesztési irányokat jelölték, ill. jelölik meg;

- *az egyes régiók 1–2 millió lakos könyvtári ellátásának koordinálása,*
- *a letéti ellátási modell kidolgozása az 1997/CXL. tv. értelmében, mely a kis könyvtárakat fenntartó önkormányzatok számára biztosítja a szolgáltatások megvásárlását más könyvtáraktól,*
- *ellátórendszerek korszerűsítése 10–50 ezer fős ellátó körzetek kialakításával,*
- *mozgókönyvtári ellátási rendszerre történő felkészülés kialakítása a hátrányos helyzetű települések ellátására.*

Mindezen feladatokat a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által „*A könyvtár a jövő*” program keretében közzétett könyvtári fejlesztési koncepció jelöli ki a kistélepüléseken élők könyvtári ellátásának megoldására kidolgozott *Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR) elvei* alapján.

A rendszer négyféle ellátási formát támogat a szolgáltatást fogadók és közvetítők szerint:

1. Önálló könyvtár fenntartása (3000 fő fölötti településen);
2. Könyvtári szolgáltató helyek (1000–3000 fős településen);
3. Könyvtári szolgáltatást fogadók (pl. teleházak, egyéb szervezetek stb.);
4. Könyvtárbusz (elsősorban 1000 fő alatt).

A regionalizmus a Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár tevékenységrendszerében 1996–2006

Könyvtárunk megyei feladatrendszeréből adódóan mindig is hangsúlyosan fogalmazódtak meg a térségi, ill. együttműködésre serkentő, azt generáló tevékenységek. A rendszerváltás után, az EU-hoz való csatlakozás előkészítésének időszakában és azóta is speciális ismeretek elsajátításával, szemlélet-alakításával igyekeztünk e célt szolgálni. Ennek módszerei voltak;

Rendezvények, programok

- 1996 – Hazai összefogás, európai együttműködés
- 1996 – 2002 – KEUR könyvtári munkabizottság
- 1997 – PHARE CBC Program
- 1999 – Területfejlesztés és könyvtári rendszer – konferencia
- 2002 – KEUR nemzetközi konferencia
- 2004 – A közigazgatás és kulturális ellátás – konferencia

Továbbképzések

- 1997 – Könyvtári Hetek; téma a területfejlesztés
- 2000 – Pályázat tréning
- 2000 – 2003 – EU-s ismeretek tanfolyamai
- 2000 – 2002 – Regionális területfejlesztési tanfolyam (angol)
- 2002 – Vidékfejlesztés és a könyvtárak

Dokumentumok

- elemzések
- tanulmányúti beszámolók
- Könyvtári kis Híradó tematikus számai
- Bibliobusz a regionális könyvtári rendszerben – megvalósíthatósági tanulmány – 2002

A költség – hatékonyság elemzést – 2005-ben – a szakmai munkabizottság részére készítette: Nagy László igazgató

- A kistélepülési könyvtári ellátás fejlesztési koncepciója Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. Megyei–kistérségi adatok összefüggésében – 2005
- A kistérségek nyilvános könyvtári ellátás- és szolgáltatás megvalósítási programja Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében – 2006
- *Szabolcs-Szatmár-Bereg megye fejlesztési koncepciója, stratégiai és operatív programja – 2006. Sz-Sz-B Megyei Fejlesztési Ügynökség* (Ebben a megyei könyvtárügy önálló fejezet).

Mozgókönyvtári ellátási projekt a Fehérgyarmati kistérségben

Könyvtárunknak fent vázolt törekvései kellő alapot és további motivációt jelentettek egy kistérségi fejlesztési projekt kidolgozásához. Ebben alapvető szerepet játszott a Nagy-Britannia Nemzetközi Fejlesztések Minisztériuma által támogatott, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Fejlesztési Ügynökség közreműködésével szervezett regionális területfejlesztési projekt-képzésben való részvételi lehetőségünk (2000–2002). Ezen belül 2002-ben elkészítettünk egy nemzetközi tapasztalatokra alapozott *megvalósíthatósági tanulmányt* a fehérgyarmati kistérség mozgókönyvtári ellátására, melynek címe: *Bibliobusz a regionális könyvtári rendszerben*. A projekt bemutatására felkérést kaptunk a könyvtárak stratégiai fejlesztéséről rendezett országos konferenciára, melyet a British Council, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma és a Könyvtári Intézet szervezett.

A projektben partnereink voltak: a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Fejlesztési Ügynökség, a Felső-Tiszavidéki Területfejlesztési Társulás és a Tiszaháti Kistérségi Területfejlesztési Önkormányzati Társulás. Támogatták: a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, Oktatási Minisztérium, Földművelésügyi- és Vidékfejlesztési Minisztérium, Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat, Nyíregyháza Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala és a Kárpátok Eurorégió.

Elsődleges cél volt; felmérni a mobil könyvtári szolgáltatás fogadtatását a megye leghátrányosabb helyzetű kistérségének 48 településén. *Előrendő célként a szolgáltatási modell kidolgozását, országos szintű elfogadását terveztük.*

A projekt kompetencia elemei; területfejlesztésről szóló 1996. évi XXVI. tv., – a könyvtárakról szóló 1997. évi CXL. tv., – az Európa Tanács 1996. évi, a könyvtárakról szóló határozata, továbbá a Fehérgyarmati Kistérség 42 településének – színvonalas, szakszerű, vagy legalább elfogadható – könyvtári ellátást nélkülöző állapota és az elmaradott társadalmi-gazdasági, földrajzi helyzete, melyek fokozottan indokolták a könyvtári ellátás optimális formájának, megoldásának a kidolgozását.

A tervezett bibliobuszos szolgáltatás iránti igény felmérésére – a kistérség egyetlen városa ill. központja kivételével valamennyi, vagyis – 48 településen (30 680 fő lakos, a megye községeinek 22%-án) került sor. A felméréshez előzetes szakirodalmi és nemzetközi (angliai, szlovéniai, szlovákiai) tanulmányúti tapasztalatokat is felhasználtunk. Módszere: kérdőíves interjúzás volt.

Célcsoportok voltak: a fenntartók, a felnőtt lakosság, a tanulóiifjúság.

A szétküldött mintegy 2500 db kérdőívből 1700 került feldolgozásra.

A felmérés tapasztalata szerint a szolgáltatás iránt *erőteljes igény* mutatkozik mindhárom megkérdezett körben, a települések felében pedig azonnali fogadókészség. Fontos, mondhatni alapvető kérdés a *finanszírozás*. A tanulmány előzetes, térségi adatainak elemzése világosan mutatta, hogy a 48 település a 21 millió Ft-os kulturális állami normatívából 2 millió Ft-ot használt fel könyvtári célokra.

A kistérségek könyvtári ellátásának helyzetét vizsgáló, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által létrehozott – fentebb említett – szakmai munkabizottság számára e felmérés jelentette azt az alapot, melynek költség-hatékonysági számításait a megyei könyvtárigazgató készítette el. Ez világossá tette, hogy a kistelepüléseken a hagyományos, ún. közkönyvtári, infrastruktúra nélküli szolgáltatási forma az elégséges szintű ellátást sem képes nyújtani.

A több száz éves demokrácián fejlődő, gazdagabb országok kulturált, korszerű s hatékony könyvtári szolgáltatási formája – az említett számítások, elemzések kapcsán a fehérgyarmati kistérségre vonatkoztatva is – követendő példa.

Több éves munkánk eredményét jelzi tehát az, hogy a fehérgyarmati kistérségben szerzett könyvtár-szakmai tapasztalatainkat, a konkrét költség- és hatékonysági elemzés anyagát a Nemzeti Kulturális Örökség Mi-

nisztériuma által közzétett „Könyvtári fejlesztési koncepció a községekben, különösen a kistelepülésen élők számára” c. anyag is tartalmazza (Kulturális Közlöny, 2005. 7. sz. 372–383. p.). Ezek mellett fontosnak tartjuk még említeni, hogy szakmai civil szervezetünk – térségi képviselőként – tárgyalási joggal részt vesz a Fehérgyarmati Kistérségi Társulás munkájában.

Továbbá könyvtárunk sokirányú szakmai kapcsolódása, együttműködése eredményeként a 2005 áprilisában elkészült Fehérgyarmati Többcélú Kistérségi Társulás fejlesztési programjában *a kistérségi mobilkönyvtár létrehozása kiemelt kistérségi projekt lett*. A végső döntés és lehetőség ennek felvállalására a többcélú kistérség, ill. a megyei önkormányzat számára adott. A térségi könyvtári ellátás megszervezése Szabolcs-Szatmár-Bereg megye más kistérségeiben is napirendre került. Új kihívást jelentett a jelenleg is folyó államigazgatási reform, a kistelepülési önkormányzatok gazdasági ellehetetlenülése, melyek szükségessé teszik a könyvtári ellátás újragondolását. Számos jogszabályi intézkedés, könyvtár-szakmai ágazati döntés az, melyek megteremtették a mozgókönyvtári ellátás jogi hátterét. (64/2004. Korm. Rend., 36/2005. Korm. rend. a mobil könyvtári szolgáltatás létrehozására, az 5/2005. Korm. rend. a normatív finanszírozásról, ill. a költségvetési törvény meghatározta helyi önkormányzatok, ill. többcélú kistérségi társulások normatív, kötött felhasználású támogatása mozgókönyvtári feladatokra.) E lehetőségekkel eddig a Csengeri Többcélú Kistérségi Társulás (9 település bevonásával), és a Kisvárdai Többcélú Kistérségi Társulás (4 település bevonásával) élt.

A térségi könyvtári ellátás megyei megvalósításának még csak az elején tartunk. De hisszük azt, hogy kitartó, szívós munkával, szakmai elkötelezettséggel, önkormányzati és kistérségi együttműködéssel, egyetértéssel megvalósítható egy korszerű feladatellátás. Úgy véljük, hogy ezt segíti az ágazati irányítási szándék és akarat, mely minden eddiginél nagyobb lehetőséget kínál humán erőforrás-fejlesztésére a 2007–2013 közötti EU-s források ésszerű felhasználásával.

Könyvtárunk a maga sajátos eszközrendszerével, lehetőségeivel küzd a megvalósításért, s minden szakmai segítséget, támogatást megadunk az érintetteknek a kulturális hátrányok leküzdéséért, az ott élők életminőségének javításáért.